

ANTONIO VIVALDI

4. 3. 1678 - 28. 7. 1741

Benátky, nazývané kdysi Královnou moře, zářily ve 2. polovině 17. století plným leskem vrcholného baroka. Na zralé, mnohostranné kultuře rušného města, které oplývalo výtvarnou nádherou, se výrazně podílela hudba. Byla to především skvělá hudební tradice v chrámu sv. Marka, deset vzniklých operních scén, hudba znějící v dóžecím paláci, v patricijských domech, v řadě dalších kostelů, ale i hudba lidová, která provázela slavnosti pod širým nebem.

V tomto prostředí plném hudby se narodil 9. března 1678 jeden z největších mistrů italského baroka Antonio Vivaldi. Jeho otec byl lazebník; vedle svého povolání se však horlivě věnoval houslové hře a byl pro své mimořádné schopnosti přijat do orchestru u sv. Marka. Stal se prvním učitelem svého nadaného syna ve hře na housle. Ten činil takové pokroky, že už v deseti letech zastupoval otce na kůru. Tištěný průvodce městem uvádí otce Vivaldiho a syna Antonia v roce 1713 mezi nejlepšími houslisty Benátek.

Mladý Vivaldi byl určen ke kněžskému povolání. Vstoupil do kněžského řádu a o deset let později, roku 1703, byl vysvěcen na kněze. Bohoslužby vykonával velmi obtížně, byl totiž astmatik, a proto požádal záhy o zproštění kněžských povinností ze zdravotních důvodů. V roce 1703 se stal učitelem hudby v dívčím útulku Ospedale della Pietà (Útulak u Milosrdných). Zde působil s různými přestávkami až do roku 1739. V Ospedale byly vychovávány dcery neprovdaných matek, mnohdy velmi urozených. Dívkám se dostalo kvalitního vzdělání a po ukončení vzdělání se stávaly výhodnými partiemi. Vivaldi zde rozvinul svou mnohostrannou činnost, zdokonalil dívčí orchestr a dovedl jej až na evropskou úroveň. Pro jeho potřebu komponoval. Stálá potřeba nových skladeb pro nejrůznější nástrojová obsazení i Vivaldiho záliba v experimentování daly vzniknout velkému množství děl. Uvádí se, že Vivaldi napsal pro dívčí orchestr většinu ze svých více než 400 koncertů.

Abbé Vivaldi patřil k nejznámějším osobnostem Benátek nejen pro své hudební schopnosti, ale i pro svůj nápadný zevnějšek, spontánní a výbušné chování. K jeho popularitě přispívala i ohnivě rezavá barva vlasů, která mu vysloužila přezdívku "il prete rosso" - zrzavý kněz. Údajně byl člověkem velmi nekonvenčním. Byl prý marnivý, pyšnil se svou slávou, svými ochránci i svým postavením a vlivem v hudbě. Miloval

peníze, ale zacházel s nimi velmi hýřivým způsobem. Jeho marnivost se týkala i jeho kompozičních kvalit; často o sobě prohlašoval, že složí instrumentální koncert v čase daleko kratším, než ho kopista stačí opsat!

Zda jde o skutečnost nebo směs pravdy a fantazie, nelze již dnes ověřit. Pravdou však je, že po roce 1711 ve svých třiatřiceti letech byl už Vivaldi evropsky proslulým autorem. Jeho slávu rozšířily instrumentální koncerty pro nejrůznější nástrojová obsazení i jejich kombinace - jako vynikající houslista psal především koncerty pro housle, ale také violoncello, kytaru, flétnu, fagot, hoboj i mnohé další nástroje, z nichž některé zná současnost jako muzeální rarity (např. sopránovou loutnu). Podivuhodný je mnohotvárný a zároveň jednotný typ Vivaldiho koncertní tvorby, a tak se někdy s nadsázkou říká, že Vivaldi nenapsal 400 koncertů, známých pod jeho jménem, ale pouze jeden, který 399 x okopíroval.

V roce 1712 vyšla Amsterodamu sbírka jeho dvanácti houslových koncertů s názvem *L'Estro Armonico* (Harmonické vrtochy), op. 3. Jeho umění se prosadilo i v dalších evropských zemích, v Německu, Anglii i Francii. Hudebníci cestující do Benátek vyhledávali slavného skladatele. Prostřednictvím skupiny drážďanských hudebníků se s dílem Benátčana seznámil i Johann Sebastian Bach, který upravil šest jeho houslových koncertů pro cembalo resp. pro klavír. Nelze klást vedle sebe Vivaldiho jasnou a přehlednou strukturu s kontrapunktickou složitostí a vznešeností Bachových děl. Vivaldiho koncert je domyšlením a vyvrcholením podnětů, které přinesl dosavadní vývoj a je jedním z nejosobitějších a také nejvlivnějších produktů italské barokní éry, který ve své době působil na skladatele celé Evropy.

Vivaldiho tvorba se nesoustředila pouze na tvorbu koncertantní, ale zároveň se jeho úsilí obrátilo k oboru, který se v Itálii zrodil a rozvíjel - k opeře. V roce 1713 byla ve Vincenze uvedena jeho první opera *Ottorino in Villa*. V letech 1714 - 1718 inscenoval v Benátkách za vlastní peníze osm svých oper. Vyjížděl nastudovávat své opery do jiných italských měst - do Mantovy, Říma, Florencie, Verony i dalších italských měst. Podle Vivaldiho vlastních nadsazených údajů jich složil devadesát čtyři, seriózní prameny uvádějí kolem čtyřiceti oper, dochováno zůstalo asi dvacet. Ač ve své době velmi populární, dnes se Vivaldiho opery téměř neprovozují.

S Vivaldiho popularitou souvisely i četné cesty po Evropě. Ačkoliv údaje o Vivaldiho životě nejsou příliš bohaté, je známo několik jeho významných pobytů mimo Benátky. Tři roky strávil v Mantově ve službách Filipa z Hessen-Darmstadtu. Jeho vlastní sdělení z roku 1737, že v posledních čtrnácti letech scestoval "moltissime citta d'Europa" dává tušit, že doba mezi rokem 1723 až 1737 patřila k nejrůznějším v jeho

životě. Roku 1725 odcestoval do Amsterdamu, navštívil Drážďany a patrně i Prahu, kde se jeho díla těšila velké oblibě. Z Itálie znal kapelu českého hraběte Václava Morzina a jemu osobně dedikoval svůj známý opus 8 - *Il Cimento dell Armonia e dell Invenzione* (Zápas harmonie s invencí), do kterého náleží i slavné *Čtvero ročních dob*, čtyři koncerty pro housle a smyčcový orchestr. Většina vydaných Vivaldiho děl byla opatřena dedikacemi; císaři Karlu VI. věnoval cyklus *La cetra*, op. 9, za což kromě velké peněžní odměny, zlatého řetězu a medailónu byl také povýšen do rytířského stavu.

Jeho úspěchy však dráždily, nekonvenční povaha provokovala zejména představené v církevních kruzích. Morálně a hmotně jej postihl zákaz jeho opery ve Ferrare, Vivaldi byl obviněn ze zanedbávání kněžských povinností a z nepřípustného spolužití se zpěvačkou Annou Giraudovou. Jeho postavení v Benátkách bylo otřeseno, jeho kompoziční styl ztratil v rodném městě ohlas. V roce 1739 se dávala v Benátkách poslední Vivaldiho opera.

Navzdory věku odešel zklamaný skladatel do Vídně, kde se chtěl patrně ucházet o místo u dvora. Smrt císaře Karla VI. jej připravila o poslední naději na pomoc. Z posledních měsíců Vivaldiho života nejsou žádné zprávy, zápis z úmrtní knihy u sv. Štěpána ve Vídni datovaný 28. července 1741 dokládá, že geniální Benátčan zemřel ve věku 63 let, v chudobě a zcela sám.

Po smrti Antonia Vivaldiho upadla postupně jeho díla v zapomnění. Teprve 20. století přináší renesanci Vivaldiho děl. Je zdůrazněn jeho zásadní vliv na vývoj instrumentálního koncertu. Jsou objeveny sbírky Vivaldiho originálních rukopisů. V roce 1947 začíná vydávat Ricordi soubornou edici Vivaldiho instrumentálních skladeb a začíná první úsilí o vypracování katalogu Vivaldiho díla. Nebyl to úkol nijak snadný. Dnes máme k dispozici několik soupisů Vivaldiho skladeb, za nejúplnější a nejpresnější je pokládán katalog, jehož autorem je Peter Ryom (zkratka RV).

Počet děl Antonia Vivaldiho je úctyhodný, bývá jich uváděno 770. Nejvíce jsou zastoupeny instrumentální skladby - 344 sólových koncertů, 81 koncert pro dva nebo více nástrojů, 61 symfonií, 23 komorních koncertů, 93 sonát a trií. Z desítek duchovních skladeb jsou hrány *Stabat mater*, *Lauda Jerusalem* a *Magnificat*.

Hlavní význam zůstává v tvorbě koncertantní. Vivaldi ve svých koncertech ustálil třídílnou formu s krajními rychlými větami s pomalou střední větou. Všemmu však vládne jedinečná Vivaldiho melodická invence, v podstatě jednoduchá, ale nesmírně výrazná, v rychlých větách rytmicky vitální, v pomalých zase zpěvná, ale nesmírně dramatická. Jeho hudba je nevysychajícím zdrojem radosti, vnitřní vyváženosti a

optimismu a snad právě pro svůj temperament i hluboký cit je tak blízká i dnešnímu posluchači.